

סקירת ספרות: "האחר" - בין אדם לעצמו ולזולתו

ה"אחר", הגדרתו, מעמדו והיחס אליו הם נושאים של אסופת המאמרים "האחר": **בין אדם לעצמו ולזולתו** (עורכים: חיים דויטש ומנחם בן-ששון, הוצאת ידיעות אחרונות/ספרי חמד, 2001). העיסוק ב"אחר" וב"אחרות" מתמקד באסופה זו בעיקר בהקשר היהודי, ומכוון "להציע תשתית עיונית לשיח המתנהל בעולם המודרני בכלל ובישראל בפרט" (עמ' 7).

החטיבה הראשונה בספר מוקדשת למושגי היסוד - ההגותיים והפסיכולוגיים - המגדירים את "האחר". החלק הראשון בחטיבה זו דן במושג "האחר" כנקודת מוצא להגדרות שונות. ההוגים המשמשים נקודת מוצא לשלושת הפרקים הראשונים, והדוגמות המובאות בחטיבה זו, מופיעים בפרקי השונים של הספר מזוויות שונות. החטיבה השנייה של הספר מוקדשת לדוגמות חברתיות, היסטוריות וספרותיות, הבוחנות את ההיבטים המעשיים של ה"אחר".

בפרק הראשון: "אחרות, גבולות הדיאלוג - הרהורים", בוחן פרופ' שמואל ארליך את התפתחותה של אחרות פנימית ואת השפעותיה על דיאלוג עם חלקים בתוכנו ועם אנשים שמחוץ לנו - זרים ולעתים אויבים מנקודת הראות של התאוריה הפסיכואנליטית.

בפרק השני: "על הגבול הדק בין זהות ואחרות" מציע ד"ר זלי גורביץ' התבוננות נוספת באחרות הפנימית ובגבולותיה, באמצעות מה שהוא מכנה "הגבול הדק שבין זהות ואחרות". גורביץ' מחיל את חוויית האחרות על "העצמי". לאורה של ההבחנה בין "גבול עבה" לבין "גבול דק" ביחס שבין אדם לזולתו, מתבהרים מונחים לשוניים, זהויות קיבוציות ויצירות אמנות.

* ד"ר איילת כהן היא ראש החוג לתקשורת במכללה לחינוך ע"ש דוד ילין בירושלים ומרצה בחוג לתקשורת באוניברסיטה העברית בירושלים בנושאים הקשורים במבעים מילוליים וחזותיים ובחקר תרבות.

בפרק השלישי: "האחר והאחר - שורשיה האונטולוגיים של הפוליטיקה" מציג **פרופ' שלום רוזנברג** עמדות מוסריות של הוגים מודרניים באשר ל"אחר" ומוציא את הדיון ב"אחר", שאינו אלא "אשכול" של מושגים כגון "זולת", "שונה" "חריג" וכו', מן ההקשר הבין-אישי למכלול יחסים מורכבים בחברה. רוזנברג מדגים את דבריו מתוך מקורות יהודיים מסורתיים ודן במכלול זה כב"פוליטיקה של האחר".

אחד ההיבטים של "האחר הנשי" מופיע בפרק הרביעי, "אני והיוצר האחר שביי". **חנה פנחס-כהן** עוסקת במפגש שבין היוצר עם האחרות שלו. בדיון המאיר את מאפייניו של מפגש זה, המוגדר כ"דואט צמוד עד אימה" בין הארוס לפחד, דנה פנחס-כהן במקומה של האשה ביצירה התרבותית היהודית, ובצורך לפגוש בתוכנו את האחר הנשי.

ד"ר דבורה וייסמן מתארת את האשה כ"אחרת" בתחום קיום המצוות ביהדות בפרק השנים-עשר. דיון אחר באישה כ"אחרת" - מציאות חייה ואחרותה של האשה בימי הביניים - מוצג במאמרו של **אברהם גרוסמן** בפרק השבעה-עשר.

ד"ר אהרון ליכטנשטיין דן במושג "עבירה לשמה" ובהיתרים להפרת המצוות במקרים חריגים. **ד"ר יצחק קורן** עוסק בקנאות הדתית ובאלימות, וטוען שרצח ה"אחר" שווה לשפיכות דמים ולהרס ה"אחד" - האלהים - שבצלמו נברא האדם. בפרק החמישה-עשר דן **הרב יעקב מדן** בשאלת עמלק ובשאלות המוסר שהיא מעלה.

הרב דניאל אפשטיין מייחד את הדיון בפרק השמיני, "הפילוסוף של האחר", למשנתו של ההוגה עמנואל לוינס. לוינס מבחין בארבעה מאפיינים של היחס לאחר: הפנים, הלשון, הזמן והגוף. אפשטיין, הדן במושגים אלה, מציג לראות בהם מצע משותף לדיון רב-תחומי בנושא.

פרופ' מנחם פיש מעמת בין דרישותיה הריבוניות של הריבונות והצורך לשלוט באחר לבין תביעותיה של ההלכה.

פרופ' אהרון ברק עוסק במתח שבין ערכי המדינה היהודית לבין ערכי המדינה הדמוקרטית. לדבריו, אלה הם אחרים אלו לאלו. "מדינה יהודית דמוקרטית" הינו, לדברי ברק, "הגד עמוס". מאמרו עוסק במתח שבין שני סוגי הערכים ובנסיונות להתמודד עמו.

אבנר הרמתי ומרים שפירא מתארים את עבודתה של עמותת "בסוד שיח", העוסקת בניהול קבוצות קונפליקט ודיאלוגים בין מנהיגויות בחברה הישראלית.

ד"ר אבשלום אליצור עוסק בחיפוש העצמי של האדם ובקבלת אחריות על החלקים הלא רצויים בתוכו במקום להשליכם על האחר שמחוצה לו, זאת תוך דיון בסיפורי האחים (קין, חם, לוט, ישמעאל, עשו ויוסף). סיפור יעקב ועשו נבחן גם במאמרה של **מתייה קס**, המציגה סיפור זה כבסיס וכמקור השראה לפרשנים וליוצרים שביקשו לבחון את סוגיית היחסים בין ה"אני" ל"אחר" במישור הפנימי, הבין-אישי, הלאומי, החברתי, הדתי והתרבותי.

"הכפילות ביני ובין האחר", כותב גורביץ', "גם הזולת וגם האחר המקיף, שהוא תמיד גדול ממני ויודע עלי יותר ממה שאני יודע עליו, היא בכל". בכל פרקי הספר מוצגים המורכבות והפיצול ביחס אל האחר: ראייתו כגורם מאיים, פולש והורס, וראייתו כהזמנה וכשאיפה ללמוד להתפייס עם האחרות שבנו, ולבנות יחס של קרבה ושותפות בין ה"אני" לבין "האחר", אם זה האחר שבתוכי, אם זה האחר שמחוצה לו.